

Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 29–30 квітня 2022 р. – Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022. С.24-27.

Тематичний напрямок: Теорія і методика навчання та виховання

Слижук О. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

провідний науковий співробітник

відділу навчання української мови та літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Формування інтерпретаційних умінь молодших підлітків у процесі текстуальної роботи з прозовими творами сучасної української літератури

Участь України в міжнародному дослідженні якості освіти PISA є ефективним інструментом діагностики рівня вітчизняної системи освіти. Завдання для перевірки читацької грамотності учнів стали важливою складовою частиною проведеної діагностики. Отримані результати сприяють розвитку вітчизняної системи освіти – починається «робота з удосконалення вітчизняної системи освіти на компетентнісних засадах і принципах рівних можливостей для всіх учнів» [2, с. 7].

У сучасній методиці навчання літератури актуалізується проблема формування читацької грамотності у процесі вивчення літературних творів. Т. Яценко зазначає, що «розроблення практичних аспектів формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти є одним із важливих пріоритетів її сучасного етапу розвитку» [3]. Сучасні шкільні підручники та інші навчальні матеріали з української літератури орієнтовані на практичне втілення рекомендацій PISA з розвитку читацької грамотності, адже читання як вид діяльності змінює свою специфіку в сучасному інформаційному технологізованому суспільстві.

На думку вчених, «успіх у читанні більше не можна розглядати лише як просте вміння читати й розуміти конкретний текст. Попри важливість уміння розуміти та тлумачити великі уривки цілісних текстів, зокрема й художніх, українським критерієм успіху залишається також те, наскільки читач здатен

використовувати комплексні стратегії опрацювання інформації, зокрема аналізувати, синтезувати, інтегрувати й тлумачити актуальну інформацію з різнорідних текстових (чи інформаційних) джерел» [5, с. 5].

Для організації читацької діяльності, спрямованої на формування грамотного читача, визначальною є система завдань, до якої входять і ті, що формують інтерпретаційні вміння учнів: «розуміти факти і змістову сутність тексту (тему, головну думку, загальне призначення тексту), концептуальну інформацію (авторська позиція), значення невідомих слів на основі контексту, прослідковувати причинно-наслідкові зв'язки, усвідомлювати мотиви вчинків і поведінки героїв, розкривати їхні характери, формулювати висновки, порівнювати зображення і вербальний текст» [3].

Унаслідок включеності літературних творів у загальну парадигму читацької діяльності в процесі шкільної системи освіти, виникає потреба інтеграції прийомів та навчальних завдань для роботи з тестами різних типів, зокрема й з медіатекстами. На думку Т. Дятленко, «інтерпретація має свою специфіку, оскільки є категорією суто мистецькою. За допомогою інтерпретації відбувається суб'єктивне пізнання об'єктивного світу» [1, с. 122]. Вважаємо, що в сучасній освітній парадигмі інтерпретація будь-яких текстів, зокрема й літературних творів, набуває універсального характеру, а, поряд з естетичним складником, набуває важливого значення й когнітивний, бо саме він є інструментом вимірювання компетентності читачів. «Мета когнітивного інструмента для вимірювання читацької грамотності в межах дослідження PISA полягає в тому, щоб визначити рівень володіння учнями/студентами процесами, які засвідчують їхню читацьку грамотність у роботі з текстом і завданнями до нього. Крім того, спеціальна анкета додатково орієнтована на виявлення читацьких чинників, таких як мотивація, схильність до читання та досвід у ньому» [5, с. 6], тому навчальні завдання за текстом літературного твору, спрямовані на формування інтерпретаційних умінь учнів, мають естетичну й когнітивну складові.

Система завдань у підручнику української літератури для 5 класу [4] враховує саме такий освітній підхід. У ньому сучасна українська проза представлена

літературними творами різних жанрів: казкою Валерія Шевчука «Чотири сестри», історичним оповіданням Сергія Плачинди «Богатирська застава», анімалістичним оповіданням Марії Морозенко «Вірність Хатіко», психологічно-реалістичними оповіданнями Оксани Сайко «Гаманець» та Галини Кирпи «Мій тато став зіркою», казковою повістю Всеволода Нестайка «Чарівні окуляри» та пригодницькою – Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі».

Формування інтерпретаційних умінь п'ятикласників відбувається на другому етапі вивчення цих художніх творів, після безпосереднього сприйняття (первісного читання) тексту літературних творів або в процесі послідовного взаємозв'язаного з аналітичною роботою читання. Вибір шляху вивчення прозового твору залежить від його обсягу та жанрової й тематичної специфіки. Розглянемо систему запитань та завдань на розвиток інтерпретаційних умінь на прикладі казки Валерія Шевчука «Чотири сестри».

Уміння розуміти факти й змістову сутність тексту (тему, головну думку, загальне призначення тексту) є основним і на його формування спрямована вся система роботи з текстом прозового літературного твору. Для виокремлення фактів, описаних письменником, у підручнику представлена система запитань і завдань, синтезованих із іншими в рубриці «Поміркуй», що сприяє розвитку пізнавальної діяльності, критичного мислення учнів. З'ясуванню фактів допоможуть запитання: «Який надзвичайний випадок стався під час царювання Білокосої сестри? Які перетворення сталися із Зеленокосою сестрою? Чому?». Зрозуміти концептуальну інформацію (авторську позицію) та прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки й формулювати висновки учням допоможуть відкриті запитання, представлені в цій рубриці: «Що, на твою думку, може означати назва казки? Як ти вважаєш, чи послухає вона (Білокоса сестра) Чорного Птаха? Які зміни у природі це може спричинити? Як ти думаєш, чи поступиться тронем Білокоса сестра Синьокосій? Свою відповідь обґрунтуй».

Навчитися інтерпретувати й розуміти характери та поведінку персонажів учні зможуть у процесі виконання завдань: «Знайди у тексті казки портрети сестер і виразно зачитай їх. Якими рисами зовнішності вирізняється кожна із

сестер? Чим цікаві для тебе персонажі цієї казки? Чого б тобі хотілося повчитися у них?»

Поглибленню розуміння ідейного змісту літературному твору, естетичної його вартості сприяє розвиток умінь учнів порівнювати зображення і вербальний текст: «Розглянь рекламу до концерту А. Вівальді Львівської національної філармонії ім. М. Скорика. Чи сповна відтворено в зображенні назву концерту? Чому, на твою думку, використано силует скрипки? Чи відповідають зображення сестер на ілюстраціях художниці О. Рубіної до казки В. Шевчука твоєму уявленню про героїнь твору? Доведи свою думку».

Отже, формування інтерпретаційних умінь молодших підлітків відбувається в процесі текстуальної роботи з текстами прозових творів, зокрема й сучасної літератури. Система запитань і завдань в підручниках української літератури для 5-6 класів є пропедевтичною, підготовчою до формування поняття про наукову літературознавчу інтерпретацію текстів літературних творів у базовій середній школі, що передбачено її державними стандартами для мовно-літературної галузі та враховує вимоги міжнародного дослідження якості освіти PISA до читацької грамотності учнів.

Література

1. Дятленко Т. І. Аналіз художнього твору та інтерпретаційна діяльність на уроках літератури як важливий складник літературної освіти учнів. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. 2019. Вип. 86. С. 119–123. URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/937/845> (дата звернення: 17. 04. 2022).
2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018; кол. авт. : М. Мазорчук та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
3. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів як новий орієнтир сучасної шкільної літературної освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОШПО*. 2021. № 4(46). URL : <https://drive.google.com/file/d/1-XiafnrQPM978CVp9BNmOQySOmygHQmq/view> (дата звернення: 17. 04. 2022).

4. Яценко Т., Пахаренко В., Слижук О. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 256 с.

5. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. Київ : УЦОЯО, 2017. 123 с.